

جغرافیا و روابط انسانی، زمستان ۱۴۰۲، دوره ۶، شماره ۳، صص ۵۹۸-۵۸۰

بررسی و تحلیل تأثیرگذاری مخاطرات محیطی در میزان جذب گردشگر و توسعه

اقتصادی در استان اردبیل^۱

زهرا فتوره چی^{۱*}، بهروز نضافت تکه^۲

۱- دانشیار گروه مدیریت و اقتصاد، دانشگاه علوم اجتماعی، محقق اردبیلی، اردبیل، ایران

z.faturechi@yahoo.com

۲- دانشجوی دکتری دانشگاه محقق اردبیلی، دانشکده علوم اجتماعی، گروه جغرافیای طبیعی، گرایش

ژئومورفولوژی (اردبیل، ایران)

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۰/۰۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۹/۲۰

چکیده

صنعت گردشگری بزرگترین صنعت خدماتی جهان از نظر درآمدزایی می‌باشد. توسعه گردشگری منطقه‌ای بر محیط اجتماعی و اقتصادی آثار مثبت بسیاری دارد که از جمله آن‌ها می‌توان به اشتغال‌زایی، افزایش درآمد، سود ناشی از تولید و عرضه محصولات کشاورزی، کاهش مهاجر منطقه، ارتقای سطح عمومی سواد بهداشتی و رفاه اشاره کرد. گردشگری یکی از پویاترین فعالیت‌های اقتصادی عصر حاضر است که در توسعه پایدار محلی نقش مهمی دارد. این صنعت از طریق ترکیب و به‌کارگیری همزمان منابع داخلی و خارجی، منافع اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و فرهنگی زیادی را به همراه دارد. در بسیاری از کشورها امروزه گردشگری نیروی اصلی پیشبرد و رشد اقتصادی کشور به‌شمار می‌رود. هدف از این پژوهش بررسی و تحلیل تأثیرگذاری مخاطرات محیطی در میزان جذب گردشگر و توسعه اقتصادی در شهرستان اردبیل می‌باشد. پژوهش حاضر به صورت توصیفی و تحلیلی و به کمک دو جامعه آماری مرتبط با گردشگری یعنی گردشگرهای داخلی وارد شده به شهرستان اردبیل و مسئولین فعال منطقه در زمینه صنعت ژئوتوریسم به بررسی مخاطرات انسانی تأثیرگذار در توسعه ژئوتوریسم پرداخته است. نتایج تحقیق نشان داد که احتمال وقوع خطر فرهنگی و اجتماعی با مجموع امتیاز ۳/۲۰ بیش‌ترین میزان را کسب کرده است. هم‌چنین طبق بررسی و محاسبات صورت گرفته مجموع احتمالات مخاطرات از دیدگاه مسئولین این نتایج حاصل شد که احتمال تهدید مخاطرات در محدوده مورد مطالعه در زمینه احتمال ساختاری و عملکردی با مجموع امتیاز ۳/۲۵ بیش‌ترین امتیاز را کسب کرده است که این نتایج نشان می‌دهد که این مولفه جز تهدیدات در منطقه اردبیل به حساب می‌آید. بنابراین بر اساس نتایج حاصل می‌توان نتیجه گرفت باید زیرساخت‌های فرهنگی و اجتماعی و هم‌چنین ساختاری و عملکردی توسعه یابد تا با توسعه رفاهی، اقتصادی، بهداشتی، زیرساختی و حقوقی در سال‌های آتی منجر به پیشرفت روزافزون صنعت ژئوتوریسم در سطح شهرستان اردبیل گردد تا در صورت امکان موجب افزایش توسعه و پایداری گردشگری منطقه مذکور گردد و در نتیجه رشد اقتصادی و توسعه اقتصادی منطقه اردبیل تحقق گردد.

کلید واژگان: مخاطرات محیطی، گردشگر، توسعه اقتصادی

^۱ مقاله مستخرج از طرح پژوهشی نوع دوم به شماره قرارداد ۱۳۱۳۲-۱-۱۴۰۲-د-۱۴۰۲ می‌باشد که با حمایت دانشگاه محقق اردبیلی انجام شده است.

مجری طرح خانم دکتر زهرا فتوره چی

مقدمه

ژئوتوریسم نوعی از گردشگری است که باعث رشد و پایداری جغرافیایی منطقه، محیط زیست، فرهنگ، اجتماع، میراث تاریخی و زیبایی شناختی آن و همچنین بهبود زندگی ساکنین آن منطقه منجر می‌گردد (رنجبر، ۱۳۸۸). رویکرد علمی، فرهنگی، اقتصادی و مدیریتی جوامع، نقش تعیین کننده در وضعیت و کیفیت محیط زیست دارد. یافته‌های برخاسته از این رویکردها، ابزار و سندی است که توان برآورد کامیابی، مقبولیت و مدیریت حکومت‌ها را در کنار جستار توسعه دارد. پژوهش‌های موجود نشان می‌دهند زیست‌کره به شدت دچار بحران است. رشد و گسترش اندیشه‌های سوداگرانه و مصرف فزاینده مواد و انرژی، فناوری‌های صنعتی، افزایش جمعیت و لزوم توجه به تأمین نیازها و خواسته‌های آن، افزایش سطح رفاه و گاه تشدید فقر و چیرگی انسان بر طبیعت، فروسایي آن را در پی داشته و تداوم این اوضاع، مقوله زیست را در مفهوم فراگیر آن با چالش‌های جدی مواجه ساخته است. آب، هوا و خاک که به شدت آلوده و فرسوده شده‌اند، نمود فضایی اندیشه توسعه در نزد تصمیم گیران کلان در قالب راهسازی، شهرسازی، سدسازی و صدها سازه دیگر است که بدون توجه به مقوله پایداری محیط، ویرانی و فروسایي آن را به ارمغان آورده‌اند. گردشگری به عنوان یکی از بزرگ ترین و پررونق ترین صنایع جهان در چند دهه اخیر نقش به سزایی در رشد و توسعه اقتصادی داشته است. گردشگری در هر جامعه‌ای متأثر از عوامل پیچیده سیاسی، اقتصادی و همچنین ویژگی‌های جغرافیایی و اقلیمی هر منطقه است که موجب جذب جهانگردان می‌شود مزایا و منافع اقتصادی حاصل از توسعه صنعت گردشگری می‌تواند با ایجاد میلیاردها دلار درآمد به اولین منبع درآمد ملی کشور در کنار سایر درآمدها تبدیل شده و جایگزین درآمد نفت گردد. اطلاع از میزان تاثیر این صنعت در اقتصاد هر منطقه می‌تواند ضمن ترسیم وضعیت موجود، جهان را در شناخت هر چه بیشتر نقاط ضعف و قوت و رفع موانع احتمالی یاری نماید. برای اغلب این کشورها گردشگری منبع مهمی برای فعالیت‌های تجاری، کسب درآمد، اشتغال زایی و مبادلات خارجی محسوب می‌شود (Lerner & Heber, 1998). در حال حاضر گردشگری در بسیاری از کشورهای بزرگ یک فعالیت عمده است که سهمی بین پنج تا ده درصد از تولید ناخالص داخلی ملی را در بر می‌گیرد. در برخی از کشورهای کوچک و به ویژه برای ملل جزیره ای کوچک در نواحی اقیانوس هند و اقیانوس آرام، مدیریتانه گردشگری بیست تا بیست و پنج درصد تولید ناخالص داخلی را شامل می‌شود (ضرغامی بروجنی، ۱۳۸۹). همچنین سینکلار، بلاک و سوگیارتو (۲۰۰۳) به اقتصاد گردشگری و گونه‌های مختلف و متفاوت کسب و کار پرداختند. (سکوئیا و کمپوس، ۲۰۰۵) در تحقیقات خود به بررسی رابطه بین اقتصاد و گردشگری بین‌المللی را پرداختند. آن‌ها بازه‌ی زمانی در نظر گرفته‌اند و از روش داده‌های پانل استفاده کردند. نتایج حاصله

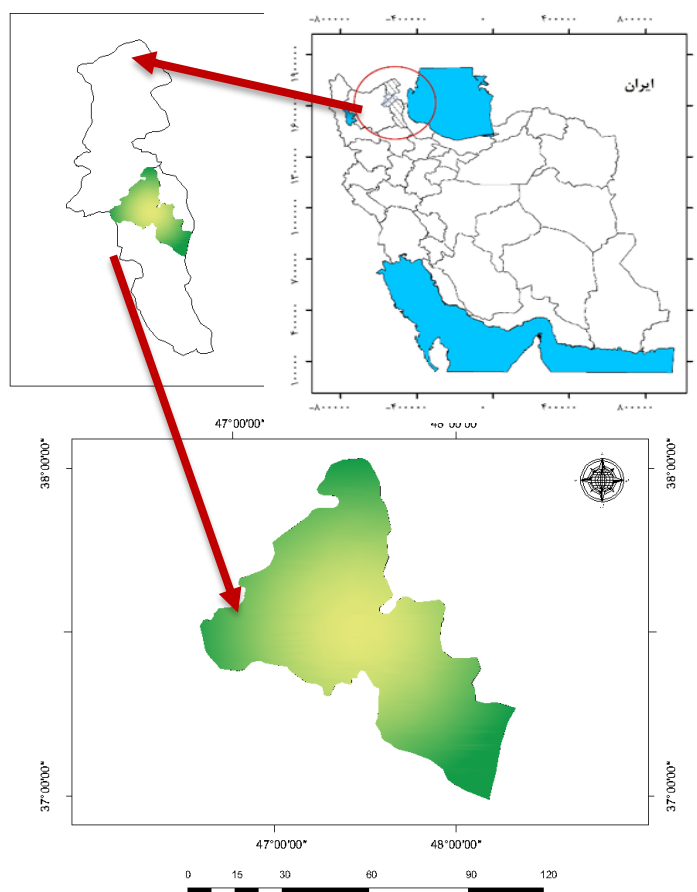
نشانگر این امر است که رشد صنعت گردشگری در کشورهای گردش محور رشد اقتصادی تاثیر بیشتری داشته است. (وا- چن و بونانگ، ۲۰۰۸)، در پژوهشی به بررسی رابطه میان گردشگری و رشد اقتصادی با استفاده از داده‌های سالانه پرداخته‌اند که در بررسی خود با مدل خطی پرداخته و تحلیل کرده‌اند و به نتیجه معناداری بین رشد اقتصادی و رشد صنعت گردشگری دست یافتند. (شربت، ۱۳۹۳) در مقاله‌ای با عنوان بررسی نقش گردشگری در توسعه اقتصادی استان گلستان به این نتیجه رسیده است که رابطه بین متغیرهای مورد تحقیق، نشان می‌دهد که ۱/۷۲ درصد پاسخگویان، افزایش اشتغال موقت، پاره وقت و فصلی و ۹/۶۴ درصد پاسخگویان ایجاد فرصت‌های شغلی جدید در منطقه را در میان گویه‌های سنجش نقش گردشگری در ایجاد و توسعه اشتغال مهم‌تر دانسته‌اند. (ابراهیم ۱۳۹۶) در پژوهشی تحت عنوان نقش صنعت گردشگری بر اقتصاد شهری و منطقه‌ای در شهرستان فومن به این نتیجه رسیده است که، بین رشد گردشگری و بهبود وضعیت اقتصادی، درآمدی، زیرساختی و توزیع منافع در شهرستان مثبت بود و تایید می‌شود که با بهبود وضعیت گردشگری در شهرستان مابقی ابعاد بهبود خواهند یافت. همچنین پاسخگویان، نبود آگاهی و تبلیغات، نبود امکانات خرید و نبود برنامه ریزی مناسب را به ترتیب از عوامل اصلی سد راه رشد گردشگری شهرستان ذکر کرده‌اند. (طاهرخانی و همکاران، ۱۳۹۱)، به منظور اولویت بندی توان‌های زمین گردشگری الموت قزوین با مدل‌های مختلف ترکیبی پرداختند. این پژوهشگران به این نتیجه رسیدند که نتایج ترکیبی سه روش نشان می‌دهد که ژئوسایت‌های اوان، الموت و معلم کلایه دارای مطلوب‌ترین شرایط بوده که می‌توان آن‌ها را به عنوان کالای گردشگری به بازار عرضه کرد و در مقابل سه ژئوسایت قلل سیرکی اوانک - دینه رود و کوچنان- اتان و همچنین دره آتان در شرایط نامطلوبی قرار دارند و ضرورت برنامه‌ریزی در جهت مدیریت این ژئوسایت‌ها ضروری به نظر می‌رسد. (عبدی و همکاران، ۱۴۰۰)، به بررسی موانع توسعه گردشگری ورزش‌های آبی- ساحلی در ایران پرداختند و از روش مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و همچنین پرسش‌نامه محقق‌ساخته نتایج آن‌ها با روش مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و همچنین پرسش‌نامه محقق‌ساخته نشان داد که با حذف موانعی مانند ساخت و ساز بی‌رویه در حریم دریا، عدم تفکیک محل استراحت و قایقرانی و شنا و همچنین تجهیزات ناکافی ناجیان زمينه توسعه گردشگری ورزش‌های آبی فراهم می‌گردد. (اصغری سراسکانرود و نظافت تکل، ۱۴۰۱)، به بررسی توان ژئوتوریستی و تحلیل رقابت پذیری مناطق ژئوتوریستی شهرستان سرعین مطالعه موردی: بيله درق، دربند ورگه سران، آلوارس با استفاده مدل پائولووا و هادزیک پرداختند. ایشان به این نتیجه رسیدند که منطقه گردشگری آلوارس از نظر رقابت‌پذیری نسبت به سایر مناطق گردشگری مورد مطالعه پتانسیل‌های مناسبی برای جذب گردشگر به شهرستان سرعین رابه خود اختصاص داده است. (زمان‌زاده و همکاران، ۲۰۱۵)، به بررسی تاثیر مخاطرات بر توسعه گردشگری شهرستان سرعین با استفاده از روش‌های آماری پرداختند. نتایج آن‌ها نشان داد که احتمال وقوع مخاطرات بهداشتی و محیطی از دیدگاه گردشگران و همچنین مخاطرات ساختاری - عملکردی از دیدگاه مسئولین فعال در بخش گردشگری وجود دارد. (نظافت تکل و همکاران، ۱۴۰۱)، به ارزیابی تاثیر مخاطرات بر توسعه گردشگری

شهرستان مشكين شهر با استفاده از روش‌های آماری پرداختند. آن‌ها به این نتیجه رسیدند که پیشامد وقوع مخاطرات بهداشتی و محیطی از دیدگاه گردشگران و همچنین مخاطرات ساختاری - عملکردی از دیدگاه مسئولین فعال در بخش گردشگری می‌باشد. بنابراین پیشنهاد می‌شود در مطالعات آتی فاکتورهای موثر بر اقتصاد گردشگری و مخاطرات محیطی نیز مورد مطالعه قرار گیرد. بدین منظور و در جهت بررسی و تحلیل تاثیرگذاری مخاطرات محیطی در میزان جذب گردشگری و توسعه اقتصادی، شهر اردبیل انتخاب گردید. همچنین توانمندی‌های طبیعی، محیطی و جاذبه گردشگری بررسی و شناسایی می‌شود. هدف از این پژوهش بررسی و تحلیل تاثیرگذاری مخاطرات محیطی در میزان جذب گردشگر و توسعه اقتصادی شهر اردبیل می‌باشد.

مواد و روش

معرفی منطقه مورد مطالعه

استان اردبیل در شمال غرب کشور و در بین ۴۷ درجه و ۱۵ دقیقه تا ۴۸ درجه و ۵۶ دقیقه طول شرقی و ۳۷ درجه و ۹ دقیقه تا ۳۹ درجه و ۴۲ دقیقه عرض شمالی قرار گرفته و مساحت این استان، ۱۷۹۵۳ کیلومتر مربع است. ارتفاع این منطقه از سطح دریا ۱۲۶۳ متر می‌باشد. از سمت شمال به جمهوری آذربایجان، سمت غرب به استان آذربایجان شرقی، سمت شرق به گیلان و از جنوب به استان زنجان متصل می‌شود. استان اردبیل در منطقه کوهستانی واقع شده است و دارای اقلیم نیمه خشک سرد می‌باشد. ویژگی‌های خاص جغرافیایی و توپوگرافی استان، وجود رشته کوه‌هایی با ارتفاع بیش از ۴۰۰۰ متر و دشت‌های وسیع باعث گردیده این استان از لحاظ میزان نزولات جوی وضعیت بهتری نسبت به سایر مناطق کشور دارا می‌باشد بطوری‌که شاخص بارندگی استان بین ۲۵۰ تا ۶۰۰ میلی متر متغیر می‌باشد شکل (۱).

شکل ۱: موقعیت جغرافیایی شهر اردبیل

مأخذ: نگارندن ۱۴۰۲

شکل ۲: تصویر شهرستان اردبیل

روش تحقیق

مواد و روش‌ها

هدف از این پژوهش بررسی و تحلیل تاثیرگذاری مخاطرات محیطی در میزان جذب گردشگری و توسعه اقتصادی در منطقه اردبیل می‌باشد که نتایج حاصل از این پژوهش در زمینه‌ی مدیریت گردشگری و اقتصادی و برنامه‌ریزی برای توسعه پایدار گردشگری در زمینه افزایش و توسعه اقتصادی منطقه مورد بررسی می‌باشد. پژوهش حاضر از نوع تحقیقات تحلیلی، میدانی و کتابخانه‌ای می‌باشد. پژوهش از نوع تحقیقات توصیفی - تحلیلی محسوب می‌گردد. بدین منظور برای جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز از ابزار پرسش‌نامه استفاده شده‌است. شاخص‌های که برای جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز پژوهش از آن‌ها استفاده گردیده از مطالعات پیشین که در این زمینه صورت گرفته بود استخراج شد که شامل احتمال مخاطرات سیاسی، حقوقی، اقتصادی - مالی، اجتماعی - فرهنگی، محیطی و بهداشتی، فناوری، ساختاری - عملکردی و ایمنی و امنیت می‌باشند. برای هر کدام از شاخص‌ها گویه‌هایی مشخص گردیده و سپس به صورت پرسش‌نامه طراحی شده‌است. برای جمع‌آوری داده‌های لازم در این پژوهش از سه روش مطالعات میدانی و کتابخانه‌ای، سناد و آمارهای موجود سازمان‌ها و ادارات مرتبط در سطح استان اردبیل و مطالعات پژوهش‌های میدانی در حیطه مخاطرات انسانی استفاده گردیده‌است. پس از پایان گردآوری و جمع‌آوری اطلاعات داده‌های به دست آمده، کدگذاری و دسته‌بندی و پردازش داده‌ها صورت گردید. به عبارتی آنچه در مرحله بعدی یعنی تجزیه و تحلیل مهم است این است که محقق باید داده‌ها را در مسیر تحقق پاسخگویی به سوالات تحقیق انجام دهد. بنابراین بر اساس گویه‌های موجود به ارزیابی مخاطرات تاثیرگذار بر توسعه توریسم شهرستان اردبیل پرداخته شده است جدول (۱) و (۲).

جدول ۱: شاخص‌ها، معیارها و گویه‌های تحقیق خطرات بیرونی

خطرات بیرونی		
گویه‌ها	معیارها	شاخص‌ها
مشخص نبودن سیاست‌ها در جهت توسعه توریسم	سیاست‌های دولتی	خطر سیاسی
هماهنگ نبودن برنامه‌های محلی و کشوری		
تبلیغات منفی رسانه‌ها	ارتباط بین المللی	خطر حقوقی
ثابت نبودن مسائل سیاسی	شرایط سیاسی	
حمایت نشدن و نداشتن قوانین برای گردشگران	قوانین	خطر اقتصادی و مالی
ابهام در اجرای صحیح قوانین		
میزان تغییرات ارز بر تمایلات گردشگران	نوسانات قیمتی	خطر اقتصادی و مالی
میزان افزایش قیمت بر تمایلات گردشگران		

هزینه خدمات گردشگری		
میزان تناسب قیمت‌ها		
میزان مراکز فعال در بخش توریسم	اعتماد مالی	
میزان درآمد حاصل گردشگری	ضررهای مالی	
مناسب بودن رفتار افراد بومی با گردشگران	جرم و جنایت	خطر اجتماعی و فرهنگی
برخورد مناسب با گردشگران		
میزان نزاع و درگیری در منطقه		
میزان زنده نگه داشتن فرهنگ محلی		
میزان گران فروشی در مناطق گردشگری		
میزان سرقت		
میزان حساسیت ساکنان بومی به محیط زیست	ناسازگاری اجتماعی	
میزان تصور منفی افراد بومی به گردشگران	تهدیدات روانی	
میزان ترغیت گردشگر قبلی		
میزان رضایت گردشگران		
میزان آلودگی‌ها	بهداشت محیط	خطر بهداشتی و محیطی
میزان رضایت گردشگران از بهداشت		
بیماری‌ها و امراض	بیولوژیکی	
میزان تمایل گردشگران به سفر در فصل‌های سرد سال	آب و هوا	
میزان فعالیت شبکه‌های تلویزیونی در جهت گردشگری	نارسایی سیستم‌های فنی	خطر فناوری
میزان تجهیزات مراکز اقامتی		
میزان رضایت گردشگران از سیستم‌های بانکی		
میزان برخورداری منطقه از امکانات مطلوب		
ضعف وسایل حمل و نقل	نارسای سیستم‌های حمل و نقل	

مأخذ: (Eyashi, 2013)

جدول ۲: شاخص‌ها، معیارها و گویه‌های تحقیق خطرات درونی

خطرات درونی		
شاخص‌ها	معیارها	گویه‌ها
خطر ساختاری و عملکردی	مدیریتی	نحوه مدیریت مسائل گردشگری
		میزان عمل کردن مسئولین به اهداف توسعه گردشگری
		میزان فعالیت‌های آژانس‌های مسافرتی با نظم منطقه
	برنامه‌ریزی	میزان نظم و هماهنگی خدمات‌رسانان
		میزان تعمیرات و بازسازی مناطق تاریخی
		میزان تبلیغات
	اجرایی	میزان نگهداری از منابع گردشگری
		میزان آسیب رساندن گردشگران به منابع گردشگری
	منابع انسانی	آموزش دادن بسیار زیاد به کارکنان
		میزان استفاده آژانس‌های مسافرتی از افراد مجرب
		میزان راهنمای تورلیدرها
خطر ایمنی و امنیت	ایمنی در تجهیزات	میزان امنیت محل‌های اقامتی
		میزان امنیت مناطق رفاهی و گردشگری
		میزان امنیت راه‌های ارتباطی
		رعایت اصول بهداشتی کارکنان آبگرم‌ها و رستوران‌ها
	امنیت جانی	میزان امنیت مناطق گردشگری
		میزان حمایت‌های بیمه
		وجود مراکز درمانی

مأخذ: (Eyashi, 2013)

روش محاسبه احتمال مخاطرات بر توسعه ژئوتوریسم

برای برآورد احتمال مخاطرات تاثیرگذار بر توسعه گردشگری، از شاخص‌های به‌دست آمده در پژوهش در این زمینه در مطالعات پیشین، در قالب ایجاد پرسش‌نامه از دو گروه متخصصین و کارشناسان فعال بخش گردشگری و گردشگران داخلی وارد شده به منطقه اردبیل استفاده شده است. مقیاس‌های به‌کار گرفته شده است در این پژوهش برای احتمال رخداد حوادث استفاده می‌گردد باید ساده و قابل فهم باشند تا پاسخ دهندگان توانایی درک سوالات را داشته باشند (عیاشی و همکاران، ۱۳۹۲) به همین منظور برای طراحی پرسش‌نامه‌ها از طیف لیکرت استفاده شد. به عبارتی طیف لیکرت معمول‌ترین مقیاس ترتیبی برای طراحی پرسش‌نامه است که از تعدادی عبارت و گزینه

استفاده شده است. بر این اساس سوالات طراحی و در پایان بر اساس تعداد فراوانی‌ها برای هر یک از مخاطرات میانگین، میانه محاسبه شد و ارزش گویه‌ها از طریق طیف لیکرت انجام گردید.

نتایج و بحث

نتایج به‌دست آمده از احتمال تاثیرات مخاطرات بر توسعه گردشگری منطقه ژئوتوریسمی شهرستان اردبیل به تفکیک به صورت زیر می‌باشد.

میزان تاثیر مخاطرات سیاسی

بر اساس نتایج به‌دست آمده از جدول (۳)، نتایج حاصله نشان می‌دهد که میانگین به‌دست آمده از پرسش‌نامه برای شاخص احتمال خطر سیاسی در توسعه ژئوتوریسم شهرستان اردبیل از دیدگاه مسافران و گردشگران با مقدار ۲/۱۵ و از دیدگاه مسئولین با مقدار ۲/۱۹ میانگین نهایی با مقدار ۲/۱۷ به‌دست آمده در جهت تاثیرگذاری مخاطرات بر توسعه ژئوتوریسم باشد که نشان‌دهنده این است که تاثیرگذاری مخاطرات سیاسی در شهرستان اردبیل بر اساس حد میانه از حد متوسط است.

جدول ۳: نتایج بررسی احتمال خطر سیاسی بر توسعه ژئوتوریسم شهرستان اردبیل از نظر پاسخگویان

میانگین	میانگین	پاسخگویان	شاخص‌ها
۲/۵	۲/۱۵	مسافران	سیاسی
۲/۵	۲/۱۹	مسئولین	
۲/۵	۲/۱۷	نهایی	

(منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲)

میزان تاثیر مخاطرات حقوقی

بر اساس نتایج به‌دست آمده از جدول (۴)، نتایج حاصله نشان می‌دهد که میانگین به‌دست آمده از پرسش‌نامه برای شاخص احتمال خطر حقوقی در توسعه ژئوتوریسم شهرستان اردبیل از دیدگاه مسافران و گردشگران با مقدار ۲/۱۲ و از دیدگاه مسئولین دارای مجموع امتیاز ۲/۱۶ و میانگین نهایی با مجموع امتیاز ۲/۱۴ به‌دست آمده در جهت تاثیرگذاری مخاطرات بر توسعه ژئوتوریسم باشد که نشان‌دهنده این است که تاثیرگذاری مخاطرات حقوقی در شهرستان اردبیل بر اساس حد میانه از حد متوسط پایین است. به‌عبارتی به‌دلیل مشغله کاری افراد می‌توان گفت

خطرات حقوقی زیادی گردشگری شهرستان اردبیل را تهدید نمی‌کند. زیرا این نوع خطر می‌تواند ناشی از قوانینی و مقرراتی است که بر توسعه گردشگری تاثیر منفی و مخرب بجا می‌گذارد.

جدول ۴: نتایج بررسی احتمال خطر حقوقی بر توسعه ژئوتوریسم شهرستان اردبیل از نظر پاسخگویان

شاخص‌ها	پاسخگویان	میانگین	میانهم
حقوقی	مسافران	۲/۱۲	۲/۵
	مسئولین	۲/۱۶	۲/۵
	نهایی	۲/۱۴	۲/۵

(منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲)

میزان تاثیر مخاطرات اقتصادی و مالی

بر اساس نتایج به‌دست آمده از جدول (۵)، نتایج حاصله نشان می‌دهد که میانگین به‌دست آمده از پرسش‌نامه برای شاخص احتمال خطر اقتصادی و مالی در توسعه ژئوتوریسم شهرستان اردبیل از دیدگاه مسافران و گردشگران با مجموع امتیاز ۳/۱۲ و از دیدگاه مسئولین با مجموع امتیاز ۳/۱۰ و میانگین نهایی با مجموع امتیاز ۳/۱۱ به‌دست آمده در جهت تاثیرگذاری مخاطرات بر توسعه ژئوتوریسم باشد که نشان‌دهنده این است که تاثیرگذاری مخاطرات اقتصادی در شهرستان اردبیل از حد متوسط بالاتر است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت خطر اقتصادی زیادی توسعه گردشگری در شهرستان اردبیل را تهدید می‌کند. بنابراین باید تمهیدات لازم در جهت توسعه اقتصاد شهرستان ژئوتوریستی اردبیل را برای جلوگیری از خطر مالی شود.

جدول ۵: نتایج بررسی احتمال خطر اقتصادی و مالی بر توسعه ژئوتوریسم شهرستان اردبیل از نظر پاسخگویان

شاخص‌ها	پاسخگویان	میانگین	میانهم
اقتصادی و مالی	مسافران	۳/۱۲	۳/۱۳
	مسئولین	۳/۱۰	۳/۱۱
	نهایی	۳/۱۱	۳/۱۱

(منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲)

میزان تاثیر مخاطرات اجتماعی و فرهنگی

بر اساس نتایج به دست آمده از جدول (۶)، نتایج حاصله نشان می دهد که میانگین به دست آمده از پرسش نامه برای شاخص احتمال خطر اجتماعی و فرهنگی در توسعه ژئوتوریسم شهرستان اردبیل از دیدگاه مسافران و گردشگران با مجموع امتیاز ۳/۲۰ و از دیدگاه مسئولین با مجموع ۳/۲۵ و میانگین نهایی با مجموع ۳/۲۲ به دست آمده در جهت تاثیرگذاری مخاطرات بر توسعه ژئوتوریسم باشد که نشان دهنده این است که تاثیرگذاری مخاطرات اجتماعی و فرهنگی در شهرستان اردبیل از حد متوسط پایین تر است. بنابراین می توان نتیجه گرفت خطر اجتماعی و فرهنگی زیادی توسعه ژئوتوریسم در این منطقه را تهدید نمی کند.

جدول ۶: نتایج بررسی احتمال خطر اجتماعی و فرهنگی بر توسعه ژئوتوریسم شهرستان اردبیل از نظر پاسخگویان

شاخص ها	پاسخگویان	میانگین	میان
اجتماعی و فرهنگی	مسافران	۳/۲۰	۳/۲۰
	مسئولین	۳/۲۵	۳/۲۰
	نهایی	۳/۲۲	۳/۳۰

(منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲)

میزان تاثیر مخاطرات بهداشتی و محیطی

بر اساس نتایج به دست آمده از جدول (۷)، نتایج حاصله نشان می دهد که میانگین به دست آمده از پرسش نامه برای شاخص احتمال خطر بهداشتی و محیطی در توسعه ژئوتوریسم شهرستان اردبیل از دیدگاه مسافران و گردشگران با مجموع امتیاز ۳/۹۴ و از دیدگاه مسئولین با مجموع امتیاز ۲/۸۱ و میانگین نهایی با مجموع امتیاز ۲/۸۷ به دست آمده در جهت تاثیرگذاری مخاطرات بر توسعه ژئوتوریسم باشد که نشان دهنده این است که تاثیرگذاری مخاطرات بهداشتی و محیطی در شهرستان اردبیل از حد متوسط بالاتر است. بنابراین می توان نتیجه گرفت خطر بهداشتی و محیطی زیادی توسعه گردشگری در منطقه را تهدید می کند.

جدول ۷: نتایج بررسی احتمال خطر بهداشتی و محیطی بر توسعه ژئوتوریسم شهرستان اردبیل از نظر پاسخگویان

شاخص ها	پاسخگویان	میانگین	میان
بهداشتی و محیطی	مسافران	۲/۹۴	۳
	مسئولین	۲/۸۱	۳
	نهایی	۲/۸۷	۳

(منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲)

میزان تاثیر مخاطرات فناوری

بر اساس نتایج به دست آمده از جدول (۸)، نتایج حاصله نشان می دهد که میانگین به دست آمده از پرسش نامه برای شاخص احتمال خطر فناوری در توسعه ژئوتوریسم شهرستان اردبیل از دیدگاه مسافران و گردشگران با مجموع امتیاز ۲/۱۴ و از دیدگاه مسئولین با مجموع امتیاز ۲/۱۷ و میانگین نهایی با مقدار ۲/۱۵ به دست آمده در جهت تاثیرگذاری مخاطرات بر توسعه گردشگری باشد که نشان دهنده این است که تاثیرگذاری مخاطرات فناوری در شهرستان اردبیل از حد متوسط پایین تر است. بنابراین می توان نتیجه گرفت خطر فناوری زیادی توسعه ژئوتوریسم در منطقه را تهدید نمی کند.

جدول ۸: نتایج بررسی احتمال خطر فناوری بر توسعه ژئوتوریسم شهرستان اردبیل از نظر پاسخگویان

شاخص ها	پاسخگویان	میانگین	میان
فناوری	گردشگران	۲/۱۴	۲/۵
	مسئولین	۲/۱۷	۲/۵
	نهایی	۲/۱۵	۲/۵

(منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲)

میزان تاثیر مخاطرات ساختاری و عملکردی

بر اساس نتایج به دست آمده از جدول (۹)، نتایج حاصله نشان می دهد که میانگین به دست آمده از پرسش نامه برای شاخص احتمال خطر ساختاری و عملکردی در توسعه ژئوتوریسم شهرستان اردبیل از دیدگاه مسافران با مقدار ۲/۵۱ و از دیدگاه مسئولین با مقدار ۳/۲۴ و میانگین نهایی با مقدار ۲/۸۷ به دست آمده در جهت تاثیرگذاری مخاطرات بر توسعه ژئوتوریسم باشد که نشان دهنده این است که تاثیرگذاری مخاطرات ساختاری و عملکردی در شهرستان اردبیل از حد متوسط پایین تر است. بنابراین می توان نتیجه گرفت خطر ساختاری و عملکردی زیادی توسعه ژئوتوریسم در منطقه را تهدید نمی کند.

جدول ۹: نتایج بررسی احتمال خطر ساختاری و عملکردی بر توسعه ژئوتوریسم شهرستان اردبیل از نظر پاسخگویان

شاخص ها	پاسخگویان	میانگین	میان
ساختاری و عملکردی	مسافران	۲/۵۱	۲/۵
	مسئولین	۳/۲۴	۳/۵
	نهایی	۲/۸۷	۳

(منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲)

میزان تاثیر مخاطرات امنیتی

بر اساس نتایج به دست آمده از جدول (۱۰)، نتایج حاصله نشان می‌دهد که میانگین به دست آمده از پرسش‌نامه برای شاخص احتمال خطر امنیتی در توسعه ژئوتوریسم شهرستان اردبیل از دیدگاه مسافران و گردشگران با مجموع ۲/۶۵ و از دیدگاه مسئولین با مقدار ۲/۷۱ و میانگین نهایی با مقدار ۲/۶۸ به دست آمده در جهت تاثیرگذاری مخاطرات بر توسعه ژئوتوریسم باشد که نشان‌دهنده این است که تاثیرگذاری مخاطرات ایمنی و امنیتی در شهرستان اردبیل از حد متوسط پایین‌تر است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت خطر ایمنی و امنیتی زیادی توسعه گردشگری در منطقه را تهدید نمی‌کند.

جدول ۱۰: نتایج بررسی احتمال خطر امنیتی بر توسعه ژئوتوریسم شهرستان اردبیل از نظر پاسخگویان

شاخص‌ها	پاسخگویان	میانگین	میان
امنیتی	مسافران	۲/۶۵	۳
	مسئولین	۲/۷۱	۳
	نهایی	۲/۶۸	۳

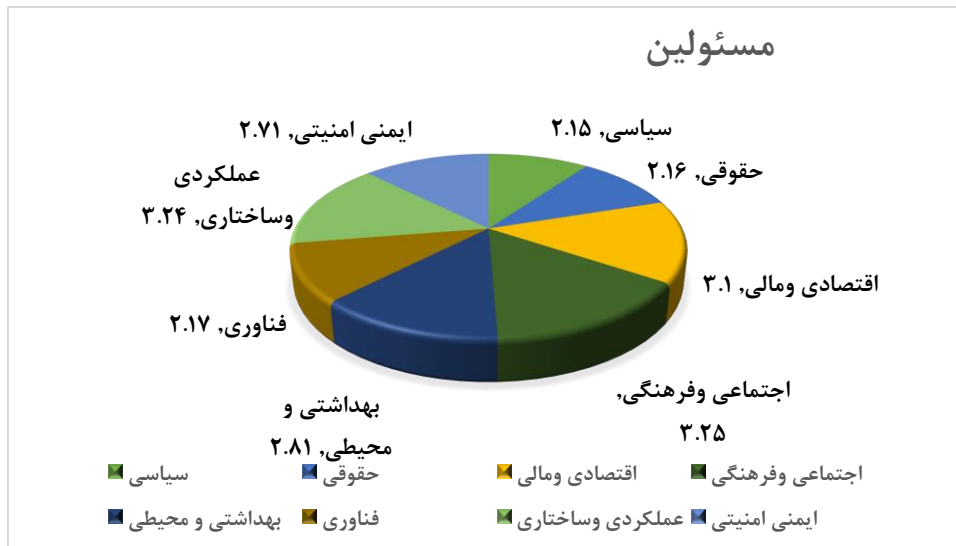
(منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲)

بر اساس نتایج حاصله از جدول (۱۱)، میانگین برآورد شده برای کل احتمالات مخاطره‌آمیز توسعه ژئوتوریسم شهرستان اردبیل از نظر پاسخ مسافران و گردشگران و مسئولین به ترتیب برابر با مجموع امتیاز ۲/۷۲ می‌باشد. بنابراین این مقدار از حد بالای خطر کم‌تر بوده و مخاطرات زیادی بخش توسعه ژئوتوریستی شهرستان اردبیل را تهدید نمی‌کند.

جدول ۱۱: مجموع میزان احتمال مخاطرات تاثیرگذار بر توسعه ژئوتوریسم شهرستان اردبیل

میانگین	۲/۶۵
---------	------

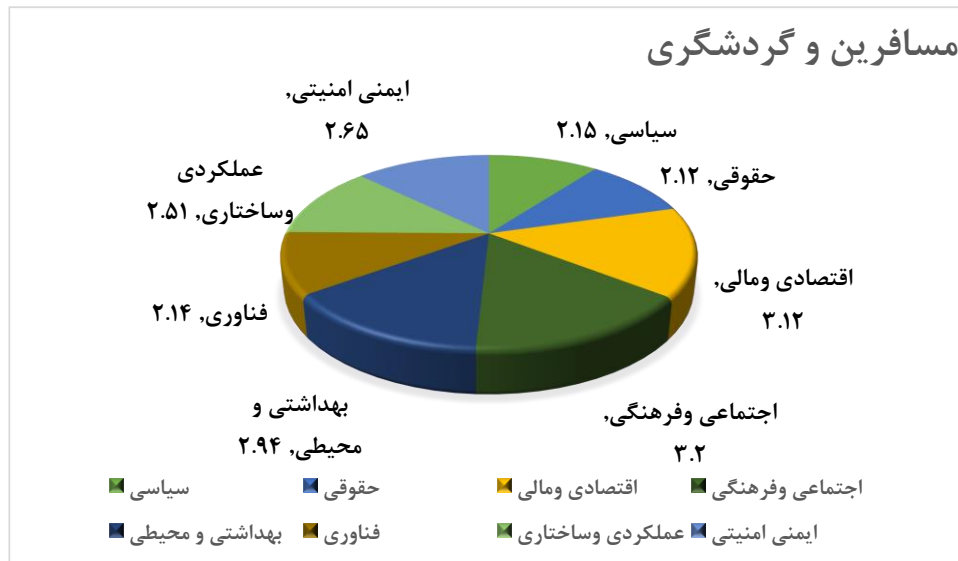
بر اساس شکل (۳)، احتمال خطر را نشان داده است که خطرات سیاسی (۱)، حقوقی (۲)، اقتصادی و مالی (۳)، اجتماعی و فرهنگی (۴)، بهداشتی و محیطی (۵)، فناوری (۶)، ساختاری و عملکردی (۷) و ایمنی و امنیت (۸) می‌باشد. بنابراین بیشتر خطر تهدید کننده از نظر مسئولین با مجموع امتیاز ۳/۲۴ مربوط به بخش عملکردی و ساختاری و با مجموع امتیاز ۳/۲۵ مربوط به بخش اجتماعی و فرهنگی است. بنابراین باید تمهیدات لازم در جهت به حداقل رساندن احتمال خطر این نوع شاخص باید به حداقل خود برسد.

شکل ۳: احتمال خطرات تاثیرگذار بر توسعه ژئوتوریسم شهرستان اردبیل از دیدگاه مسئولین

مأخذ: نگارندگان ۱۴۰۲

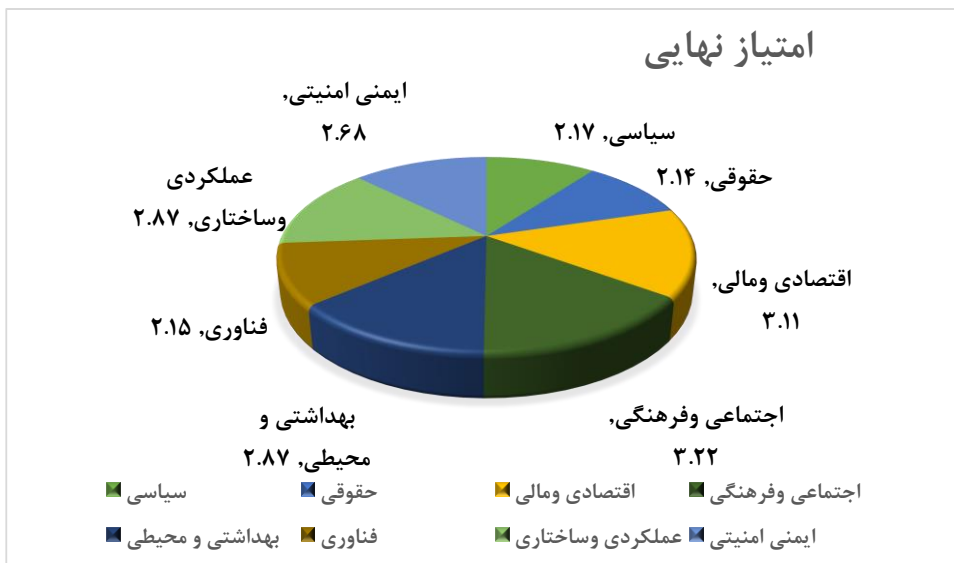
بر اساس شکل (۴)، احتمال خطر را نشان داده است که خطرات سیاسی (۱)، حقوقی (۲)، اقتصادی و مالی (۳)، اجتماعی و فرهنگی (۴)، بهداشتی و محیطی (۵)، فناوری (۶)، ساختاری و عملکردی (۷) و ایمنی و امنیت (۸) می باشد. بنابراین بیشتر خطر تهدید کننده از نظر گردشگران و مسافران با مجموع امتیاز ۳/۲۰ مربوط به مولفه اجتماعی و فرهنگی است. بنابراین باید تمهیدات لازم در جهت به حداقل رساندن احتمال خطر این نوع شاخص باید به حداقل خود برسد.

شکل ۴: احتمال خطرات تاثیرگذار بر توسعه ژئوتوریسم شهرستان اردبیل از دیدگاه گردشگران

مآخذ: نگارندگان ۱۴۰۲

بر اساس شکل (۵)، احتمال خطر را نشان داده است که خطرات سیاسی (۱)، حقوقی (۲)، اقتصادی و مالی (۳)، اجتماعی و فرهنگی (۴)، بهداشتی و محیطی (۵)، فناوری (۶)، ساختاری و عملکردی (۷) و ایمنی و امنیت (۸) می باشد. بنابراین بیشتر خطر تهدید کننده از نظر گردشگران و مسئولین با مجموع امتیاز نهایی ۳/۲۲ مربوط به مولفه فرهنگی و اجتماعی است. بنابراین باید تمهیدات لازم در جهت به حداقل رساندن احتمال خطر این نوع شاخص باید به حداقل خود برسد.

شکل ۵: امتیازدهی نهایی احتمال خطرات تاثیرگذار بر توسعه ژئوتوریسم شهرستان اردبیل

مآخذ: نگارندگان ۱۴۰۲

نتیجه گیری و بحث

گردشگری در حال تبدیل شدن به یکی از ارکان اصلی اقتصاد تجاری جهان است. همین طور بر این بسیاری از برنامه ریزان توسعه نیز از صنعت گردشگری به عنوان رکن اصلی توسعه پایدار معرفی می کنند. ژئوتوریسم باعث رشد و پایداری مناطق از لحاظ جغرافیا، محیط زیست، میراث تاریخی و زیبایی شناختی آن و همچنین بهبود زندگی ساکنین آن منطقه می گردد. گردشگری از انواع اقتصاد توسعه یافته برای مناطق در حال توسعه است. همچنین مخاطرات طبیعی و انسانی در زمینه گردشگری با کاهش کمیت گردشگران منطقه موجب کاهش صنعت و توسعه گردشگری می گردد. بنابراین مهمترین اقدامات در راستای مدیریت گردشگری بررسی و شناسایی احتمالات خطر در منطقه مورد بررسی است تا به دنبال این امر اقدامات لازم جهت شناسایی و کنترل خطر برنامه ریزی گردد. تا با این فعالیت به پیشرفت گردشگری مناطق و به دنبال آن توسعه اقتصادی منطقه صورت گیرد. با توجه به نتایج حاصله از بررسی و تحلیل میزان تاثیر مخاطرات انسانی بر توسعه ژئوتوریسم شهرستان اردبیل نتیجه گیری گردید که بر اساس محاسبه مجموع احتمالات مخاطرات از دیدگاه گردشگران منطقه این نتایج حاصل شد که احتمال وقوع تهدید مخاطرات در محدوده مورد مطالعه در زمینه احتمال خطر فرهنگی و اجتماعی

با مجموع امتیاز ۳/۲۰ بیش‌ترین میزان را کسب کرده است. هم‌چنین طبق بررسی و محاسبات صورت گرفته مجموع احتمالات مخاطرات از دیدگاه مسئولین این نتایج حاصل شد که احتمال تهدید مخاطرات در محدوده مورد مطالعه در زمینه احتمال خطر ساختاری و عملکردی و فرهنگی و اجتماعی با مجموع امتیاز ۳/۲۴ و ۳/۲۵ بیش‌ترین امتیاز را کسب کرده است که این نتایج نشان می‌دهد که این مولفه جز تهدیدات منطقه اردبیل به حساب می‌آید. بنابراین بر اساس نتایج حاصله می‌توان نتیجه گرفت باید زیرساخت‌های فرهنگی و اجتماعی و هم‌چنین ساختاری و عملکردی توسعه یابد تا در صورت امکان موجب افزایش توسعه و پایداری گردشگری منطقه مذکور گردد و در نتیجه باعث رشد اقتصادی و توسعه اقتصادی می‌گردد. گردشگری به عنوان یکی از ارکان توسعه اقتصادی مطرح می‌گردد و باعث افزایش درآمد و رونق اقتصادی و اشتغال می‌شود و از مهم‌ترین صنایع توسعه پایدار در جامعه بوده و نقش فعال و موثر در ارتقاء ساختار اقتصادی- اجتماعی و فرهنگی کشورها به خصوص در کشورهای رو به توسعه دارا می‌باشد. در این زمینه مطالعات مشابهی صورت گرفته است. نتایج مطالعات (اسفندیاری و همکاران، ۱۴۰۱)، به بررسی و ارزیابی تاثیرگذاری مخاطرات بر توسعه گردشگری (مطالعه موردی: شهرستان مشکین شهر) پرداختند. آن‌ها به این نتیجه رسیدند که برای افزایش توسعه صنعت گردشگری منطقه، در بخش‌های احتمالی خطر می‌توان احتمالات خطر در جهت توسعه گردشگری منطقه را به حداقل رساند. (زمانزاده و همکاران، ۱۳۹۵)، به بررسی تاثیر مخاطرات بر توسعه گردشگری شهرستان سرعین با استفاده از روش‌های آماری پرداخته‌اند آن‌ها به این نتیجه رسیدند که احتمال وقوع مخاطرات بهداشتی و محیطی از دیدگاه مسافرین بیشترین تهدید در منطقه و هم‌چنین مخاطرات ساختاری-عملکردی از دیدگاه مسئولین در صنعت گردشگری می‌باشد و باید مورد شناسایی واقع گردد. (صیدائی و نظری، ۱۳۹۹) به بررسی واکاوی مخاطرات اثرگذار بر توسعه کارآفرینی گردشگری پایدار شهرستان کوه‌رنگ با استفاده از تحلیل مقایسه کیفی مجموعه فازی پرداختند، نتایج حاصل نشان می‌دهد مخاطرات محیطی تاثیر زیادی نسبت به مخاطرات فرهنگی و ساختاری دارا است. بنابراین در این راستا باید با مدیریت مخاطرات به بهبود صنعت گردشگری پرداخته شود. بنابراین در این پژوهش پیشنهاد می‌شود با بکارگیری تمهیدات در احتمال خطرات فرهنگی و اجتماعی و ساختار عملکردی میزان احتمال خطرات ناشی از مخاطرات را کاهش داد تا بدنبال آن از طریق توسعه زیرساخت‌ها و توسعه امکانات منطقه‌ای منجر به توسعه شرایط ژئوتوریستی در شهرستان اردبیل و توسعه اقتصادی صورت گیرد.

منابع

- ابراهيم پور، حبيب، نعمتی، ولی، نظافت تكله، بهروز. (۱۴۰۱) بررسی توانمندی های ژئوتوریستی استان اردبیل با استفاده از مدكوبالیكوا و مدل فیولت (مطالعه موردی نیر سرعین نمین)، جغرافیا و روابط انسانی، دوره ۵، شماره ۴.
- اسفندیاری درآباد، فریبا؛ نظافت تكله، بهروز؛ شهبازی شرفه، زهرا، (۱۴۰۱) بررسی و ارزیابی تاثیرگذاری مخاطرات بر توسعه توریسم (مطالعه موردی: شهرستان مشکین شهر) جغرافیا و روابط انسانی، شماره ۳، ۲۰۴-۱۸۴
- اصغری سراسکانرود، صیاد، نظافت تكله، بهروز ۱۳۹۹، ارزیابی توان ژئوتوریستی و تحلیل رقابتپذیری مناطق ژئوتوریستی شهرستان سرعین، تحقیقات جغرافیایی، شماره ۱۳۷، ۱۳۷-۱۹۴
- اکبری، مجید؛ بوستان احمدی، وحید؛ انصاری، معصومه؛ سهرابی، وحید. (۱۴۰۱). سنجش جایگاه کشورهای اسلامی از نظر شاخص های رقابت پذیری جهانی سفر و گردشگری با استفاده تکنیک ماباک (MABAC). برنامه ریزی منطقه‌ای، شماره ۴۵، ۱۸-۱
- ثروتی، محمدرضا و کزازی الهام (۱۳۸۵) تحلیل عوامل مؤثر بر گردشگری در روستای گنبرف با استفاده از مدل راهبری SWOT کنفرانس سلامت تبریز، فصلنامه علمی پژوهشی فضای جغرافیایی دوره ۶
- صیدائی، سید اسکندر؛ نظری، حمید؛ (۱۳۹۹). واکاوی مخاطرات اثرگذار بر توسعه کارآفرینی گردشگری پایدار شهرستان کوه‌رنگ با استفاده از تحلیل مقایسه کیفی مجموعه فازی، مدیریت مخاطرات محیطی، شماره ۱، ۹۷-۱۱۱
- عابدینی، موسی، همتی، طاهر، نظافت تكله، بهروز، خیاطی، آیلا. (۱۴۰۱). ارزیابی توانمندی های توسعه گردشگری پایدار ژئومورفوسایت ها با استفاده از مدل کومانسکو و مدل پائولووا (مطالعه موردی: مسیر توریستی سبلان تا گردنه حیران). فصلنامه جغرافیایی فضای گردشگری، ۱۱(۴۴)
- عیاشی، اطهره؛ سلمانی، محمد؛ فرجی، حسنعلی. (۱۳۹۲). ارزیابی سطح ریسک در فرایند توسعه سیستم های گردشگری (مطالعه موردی: شهرستان خرم آباد) جغرافیا و مخاطرات محیطی، شماره ۶، ۱۴۰-۱۲۳
- مختاری، داود، (۱۳۹۴)، اهمیت نقشه های زمین پیمایی در مدیریت مکان های ژئومورفیکی ایران، (مطالعه موردی: گردنه پیام)، نشریه علمی - پژوهشی جغرافیا و برنامه ریزی، سال ۱۶، شماره ۳۷، ۱۵۱-۱۷۲
- مقیم، ابراهیم، زارع احمد آباد، محسن، مختاری، داود. (۱۴۰۱)، ارزیابی توانمندی اشکال ژئومورفولوژیک حاصل از فعالیت گسل تبریز در توسعه ژئوتوریسم با استفاده از روش پانیزا، سیاستگذاری شهری و منطقه‌ای، دوره ۱، شماره ۱،

- مقیم، ابراهیم؛ رحیمی هرآبادی، سعید؛ هدائی آرانی، مجتبی؛ علیزاده، محمد؛ اروچی حسن، (۱۳۹۱). ژئومورفوتوریسم و قابلیت‌سنجی ژئومورفوسایت‌های جاده‌ای با بهره‌گیری از روش پیرا (مطالعه موردی؛ آزادراه قم - کاشان)، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال دوازدهم، شماره ۲۷، ۱۸۴-۱۶۳.
- نظافت تکل، بهروز؛ اسفندیاری درآباد، فریبا، شهبازی شرفه، زهرا، (۱۴۰۱). مدل‌سازی نوین گردشگری برای تداوم فعالیت کسب و کارهای بخش توریسم در شرایط کرونا و ویروس (مطالعه موردی: شهر توریستی سرعین) جغرافیا و روابط انسانی، شماره ۳، ۱۵-۱.
- نعمتی، ولی؛ نظافت تکل، بهروز، (۱۴۰۲). ارزیابی و تحلیل رقابت‌پذیری ژئوتوریسمی شهرستان نیر با استفاده مدل پاولوا، جغرافیا و روابط انسانی، شماره ۴، ۱۰۹-۸۶.

- Aydin, G. and Karamehmet, B. (2017), Factors affecting health tourism and international health-care facility choice, *International Journal of Pharmaceutical and Healthcare Marketing*. 11, 16-36.
- Buttler, R.W. (1980) 'the concept of a tourist area cycle of evolution: implications for management of resources', 2010 *The Canadian Geographer*, 24(1):5-12.
- Haigh, Matthew (2020) Cultural tourism policy in developing regions: The case of Sarawak Malaysia *Tourism Management*: 1-13.
- Hall, C.M. and David, B.W. (2009). *Sustainable tourism futures*, Routledge.
- Lai LS, To WM.(2015), Content analysis of social media: A grounded theory approach. *Journal of Electronic Commerce Research*, 16, 125-138.
- Lee, J. and Kim, H.-b. (2015), Success factors of health tourism: cases of Asian tourism cities, *International Journal of Tourism Cities*. 1. 3, 216-233.
- Letunovska, N., Kwilinski, A., & Kaminska, B. (2020). Scientific Research In The Health Tourism Market: A Systematic Literature Review. *Health Economics and Management Review*. 1.8-19.
- Monavari, S.M. and Feraidoni, A. 2008. Kakarza regional talent identification for evaluation of ecological tourism with the help of GIS, the fourth national conference of environmental strategies and improve them, pp: 27- 31
- Nilashia,b., Sarminah. S, Abdul Manafd. A, Ahmadi. H, A. Rashidf. T,. (2019). Factors influencing medical tourism adoption in Malaysia: A DEMATELFuzzy TOPSIS approach, *Computers & Industrial Engineering* 137, 53-67.
- Zeng B, Gerritsen R. (2014), What do we know about social media in tourism? A review. *Tourism management perspectives*, 27-36.